

Samling af Afgørelser

GENERALADVOKAT M. WATHELET'S STILLINGTAGEN
af 3. marts 2015¹

Sag C-417/14 RX-II

**Livio Missir Mamachi di Lusignano
mod**

Europa-Kommissionen

»Fornyset prøvelse af Den Europæiske Unions Rets dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) — personalesag — ansvar uden for kontraktforhold — skade, som tjenestemanden led inden sin død — personlig skade lidt af den afdøde tjenstemands pårørende — kompetence — Retten — Retten for EU-Personalesager — EU's retslige struktur«

1. Domstolens Afdeling for Fornyset Prøvelse har efter forslag fra førstegeneraladvokaten i henhold til artikel 193, stk. 4, i Domstolens procesreglement besluttet at foretage fornyset prøvelse af Den Europæiske Unions Rets dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625)².

2. Domstolen har i punkt 2 i denne beslutnings konklusion præciseret følgende:

»Den fornyede prøvelse vedrører spørgsmålet om, hvorvidt Rettens dom »påvirker EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng derved, at den nævnte ret som appelinstant har anset sig for at være kompetent til i egenskab af retsinstant i første instans at påkende en sag om [Den Europæiske Unions] ansvar uden for kontraktforhold,

- der støttes på en institutions tilsidesættelse af sin pligt til at sikre sine tjenstemænds beskyttelse
- der er anlagt af tredjeparter i deres egenskab af ydelsesberettigede pårørende til en afdød tjenstemand såvel som i deres egenskab af medlemmer af en sådan tjenstemands familie, og som
- har til formål at opnå erstatning for den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenstemand personligt har lidt, såvel som den økonomiske og ikke-økonomiske skade, som dennes pårørende har lidt.«

1 — Originalsprog: fransk.

2 — Beslutning om fornyset prøvelse af dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (C-417/14 RX, EU:C:2014:2219).

I – Retsforskrifter

A – Traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde

3. Det fremgår af artikel 256, stk. 1, TEUF, at »[R]etten har kompetence til som første instans at træffe afgørelse i de sager, der er omhandlet i artikel 263, 265, 268, 270 og 272, bortset fra sager, der henvises til en specialret oprettet i medfør af artikel 257, og sager, der i henhold til statuten [for Den Europæiske Unions Domstol] er forbeholdt Domstolen. Det kan fastsættes i statuten [for Domstolen], at Retten har kompetence i andre arter af sager«.

4. Blandt de artikler, der opregnes artikel 256 TEUF, bestemmer artikel 268 TEUF, at Domstolen har kompetence til »at afgøre tvister vedrørende de i artikel 340, stk. 2 og 3, [TEUF] omhandlede skadeserstatninger«, og artikel 270 TEUF, at Domstolens har kompetence til »at afgøre alle tvister mellem Unionen og [dens] ansatte med de begrænsninger og på de betingelser, der er fastsat i vedtægten for [Den Europæiske Unions] tjenestemænd og de ansættelsesvilkår, der gælder for dens øvrige ansatte« (herefter »tjenestemandsvedtægten«).

B – Statuten for Domstolen

5. Ifølge artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen udøver Retten for EU-Personalesager »i første instans de beføjelser til at træffe afgørelse om tvister mellem Unionen og dens ansatte i henhold til artikel 270 [TEUF], herunder tvister mellem ethvert organ og dets personale, der er tillagt Den Europæiske Unions Domstol«.

6. Eventuelle kompetencekonflikter mellem EU's forskellige retsinstanser med ansvar for personalesager er omhandlet af følgende bestemmelser i artikel 8 i bilag I til statuten for Domstolen:

»1. Indgives en stævning eller et processkrift, der er stilet til EU-Personaleretten, fejlagtigt til Domstolens eller Rettens justitssekretær, fremsender denne straks dokumentet til EU-Personalerettens justitssekretær. På samme måde gælder, at når en stævning eller et andet processkrift, der er stilet til Domstolen eller Retten, fejlagtigt indgives til EU-Personalerettens justitssekretær, fremsender denne straks dokumentet til Domstolens eller Rettens justitssekretær.

2. Finder EU-Personaleretten, at den ikke er kompetent til at påkende en sag, der er omfattet af Domstolens eller Rettens kompetence, henviser den sagen til Domstolen eller Retten. Når Domstolen eller Retten finder, at en sag henhører under EU-Personalerettens kompetence, henviser den ret, ved hvilken sagen anlægges, på samme måde sagen til denne, der i så fald ikke kan erklære sig inkompetent.

3. Såfremt der indbringes sager for EU-Personaleretten og Retten, som rejser det samme fortolkningsspørgsmål, eller hvori gyldigheden af den samme retsakt anfægtes, kan EU-Personaleretten efter høring af parterne suspendere proceduren, indtil Retten har truffet afgørelse.

Såfremt der indbringes sager for EU-Personaleretten og Retten, som har samme genstand, erklærer EU-Personaleretten sig inkompetent, således at Retten kan træffe afgørelse.«

C – Tjenestemandsvedtægten

7. Tjenestemandsvedtægtens artikel 73 bestemmer:

»1. [...] tjenestemanden [sikres] fra tiltrædelsesdagen imod risiko for erhvervssygdomme og ulykker. Han skal til sikring mod risici uden for tjenesten bidrage med indtil 0,1% af sin grundløn.

I ordningen præciseres de risici, der ikke dækkes.

2. De garanterede ydelser er følgende:

a) Ved dødsfald:

Udbetaling til de i det følgende anførte personer af et engangsbeløb, der er lig med den pågældende årlige grundløn multipliceret med fem udregnet på grundlag af tjenstemands månedsløn i de sidste tolv måneder forud for ulykken:

- til den afdøde tjenstemands ægtefælle og børn i overensstemmelse med de for ham gældende arveretlige regler; det beløb, der skal udbetales ægtefællen, kan dog ikke være mindre end 25% af det samlede beløb
- såfremt der ikke findes efterladte af den ovenfor nævnte kategori: til andre efterkommere i overensstemmelse med de for tjenstemanden gældende arveretlige regler
- såfremt der ikke findes efterladte af de to ovenfor nævnte kategorier: til slægtningen i opstigende linje i overensstemmelse med de for tjenstemanden gældende arveretlige regler
- såfremt der ikke findes efterladte af de tre ovenfor nævnte kategorier: til institutionen

[...]«

8. Det fremgår af tjenstemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1, at »Den Europæiske Unions Domstol kan afgøre enhver tvist mellem Unionen og en af de af denne vedtægt omfattede personer om lovligheden af en akt, der går imod denne person efter artikel 90, stk. 2. I tvister, der angår pengebeløb, har Domstolen fuld prøvelsesret«.

II – Baggrunden for den sag, der er genstand for fornyet prøvelse

9. Den 18. september 2008 døde Alessandro Missir Mamachi di Lusignano, der var EU-tjenestemand, under tragiske omstændigheder, mens han gjorde tjeneste ved Europa-Kommissionens delegation i Rabat (Marokko).

10. Efter drabet anlagde hans far, Livio Missir Mamachi di Lusignano, på egne vegne og som legal repræsentant for arvingerne efter hans søn, sag ved Personaleretten med påstand om, dels at Kommissionens afgørelse af 3. februar 2009, hvorved denne havde afslået hans krav om erstatning for skade som følge af drabet på hans søn, blev annulleret, dels at Kommissionen blev tilpligtet at betale ham og hans søns børn forskellige beløb i erstatning for den økonomiske og ikke-økonomiske skade som følge af det nævnte drab³.

3 — Erstatningskravet vedrører således ikke de erstatninger, som arvingerne efter Alessandro Missir Mamachi di Lusignano har modtaget i henhold til tjenstemandsvedtægten. Kommissionen har i overensstemmelse med tjenstemandsvedtægtens artikel 70, stk. 1, udbetalt den afdøde tjenstemands fulde vederlag fra den 1.10. til den 31.12.2006 til hans børn. Kommissionen har ligeledes udbetalt 414 308,90 EUR som ydelse ved dødsfald til afdødes børn i overensstemmelse med vedtægtens artikel 73 og 76 628,40 EUR som følge af ægtefællens død i henhold til artikel 25 i bilag X til denne vedtægt. Kommissionen har desuden tilkendt de fire børn børnepension fra den 1.2.2007 i henhold til tjenstemandsvedtægtens artikel 80 (4 376,82 EUR pr. måned) og uddannelsesstillæg (2 287,19 EUR pr. måned) i medfør af bilag VII til vedtægten. Den afdøde tjenestemand blev i øvrigt forfremmet efter sin død med tilbagevirkende kraft fra den 1.9.2005, og denne forfremmelse blev taget i betragtning ved beregningen af børnepensionen og ydelsen ved dødsfald. Ved afgørelse af 14.5.2007 har Kommissionen endelig tilkendt hvert af børnene, indtil de fylder 19 år, en ekstraordinær månedlig ydelse af sociale hensyn svarende til beløbet for børnetilskud (1 332,76 EUR pr. måned) på grundlag af tjenstemandsvedtægtens artikel 76. Ved afgørelse af 4.7.2008 blev det sidstnævnte beløb fordoblet med virkning fra den 1.8.2008.

11. Dette søgsmål støttes på Kommissionens tilsidesættelse af sin pligt til at sikre sine tjenestemænds beskyttelse og har til formål at opnå erstatning for den ikke-økonomiske skade, som tjenestemanden personligt har lidt, og som appellanten gør krav på på vegne af den afdøde tjenstemands børn i deres egenskab af dennes ydelsesberettigede pårørende, samt erstatning for den økonomiske og ikke-økonomiske skade, som appellanten og den afdøde tjenstemands børn har lidt i deres egenskab af denne sidstnævntes familiemedlemmer.

12. Retten bemærkede hvad angår påstanden om erstatning for den skade, som appellanten og den afdøde tjenstemands børn har lidt, at dette krav var omfattet af Rettens kompetence. Retten konkluderede heraf, at Personaleretten burde have fastslået, at den ikke var kompetent til at påkende dette krav. Personaleretten burde som følge heraf have henvist sagen til Retten i henhold til artikel 8, stk. 2, i bilag I til statuten for Domstolen.

13. Hvad angår påstanden om erstatning for den skade, som tjenestemanden led inden sin død, fastslog Retten, at Personaleretten, om end den var kompetent til at træffe afgørelse herom, med urette havde afvist påstanden med henvisning til reglen om »overensstemmelse« mellem påstanden og den administrative klage. Da tvisten ikke var moden til påkendelse med hensyn til denne påstand, fastslog Retten, at Personaleretten, som dette aspekt af søgsmålet burde hjemvises til, nødvendigvis måtte fastslå, at der for Retten og den selv var indbragt sager, der havde samme genstand.

14. Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos forældre, hans børn og hans bror og søster har efter iværksættelse af den appel, der gav anledning til dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625), således anlagt sag ved Retten med påstand om, at Kommissionen tilpligtes at betale erstatning for den ikke-økonomiske skade, som de mener at have lidt som følge af mordet på Alessandro Missir Mamachi di Lusignano⁴.

15. Retten bemærkede, at Personaleretten følgelig ville være forpligtet til at erklære sig inkompetent, således at Retten kunne træffe afgørelse i disse sager, i henhold til artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuten for Domstolen.

16. Under disse omstændigheder, og idet den anså sig for at være kompetent til at påkende alle påstandene, besluttede Retten at henvise sagen i sin helhed til sig selv i sin egenskab af ret i første instans.

III – Analyse

17. I overensstemmelse med de rammer, som Afdelingen for Fornyset Prøvelse har fastsat i sin beslutning om indledning af proceduren, vil min analyse i det væsentlige fokusere på spørgsmålet om, hvorvidt Retten har påvirket EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng ved at fastslå, at den i sin egenskab af ret i første instans havde kompetence til at påkende en sag om Unionens ansvar uden for kontraktforhold, som var støttet på en institutions tilsidesættelse af sin pligt til at sikre sine tjenestemænds beskyttelse, som var anlagt af tredjeparter i deres egenskab af ydelsesberettigede pårørende til en afdød tjenstemand såvel som i deres egenskab af medlemmer af en sådan tjenstemands familie, og som havde til formål at opnå erstatning for den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenstemand selv havde lidt, såvel som den økonomiske og ikke-økonomiske skade, som de pårørende personligt havde lidt.

4 — Sagen Missir Mamachi di Lusignano m.fl. mod Kommissionen (T-494/11). Retten udsatte denne sag, indtil den havde truffet afgørelse i sag T-401/11. Efter at Domstolen har besluttet at foretage fornyet prøvelse af denne dom, har Retten ved kendelse af 24.10.2014 udsat denne sag på ny i afventning af Domstolens dom.

18. Ifølge proceduren for fornyet prøvelse skal det først undersøges, om Rettens dom er behæftet med en retlig fejl⁵. Hvis det konstateres, at dette er tilfældet, skal det dernæst undersøges, om Rettens fejlagtige fortolkning påvirker EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng⁶.

A – Spørgsmålet, om Retten har begået en retlig fejl

1. Indledende bemærkninger

19. Det skal indledningsvis afgøres, dels hvilke typer af skader der kræves erstatning for, og i hvilken egenskab appellanten handler i forhold til hver af disse skader, dels hvilke bestemmelser der finder anvendelse.

20. Med hensyn til klassificering af skader vil jeg for det første følge den typologi, som Retten benyttede sig af, og som er baseret på de almindelige principper, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer for så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold⁷. Ifølge denne opdeling findes der tre typer skader, som generelt kan erstattes af den ansvarlige. Det drejer sig om følgende skader:

- *ikke-økonomisk skade, som ofret selv har lidt* som følge af den fysiske eller psykiske lidelse, som gik forud for hans død, hvis det godtgøres, at han var vidende herom
- *økonomisk skade, som ofrets pårørende har lidt*, og som afhænger af den indtægt, som disse udledte af afdøde
- *ikke-økonomisk skade, som ofrets pårørende har lidt* som følge af en særlig følelsesmæssig tilknytning til afdøde.

21. De krav, appellanten har fremsat, er omfattet af denne klassificering, og de forudsætninger, som Retten besluttede at basere sig på i dommens præmis 42, virker derfor også berettigede:

- Den ikke-økonomiske skade *ex haerede*, dvs. den skade, som Alessandro Missir Mamachi di Lusignano led inden sin død, påberåbes af hans ydelsesberettigede i denne egenskab og ikke på deres egne vegne. Denne skade henhører under den første skadeskategori, der er opstillet i ovenstående punkt.
- De to andre typer skader, der kræves erstattet – dels børnenes økonomiske skade, dels børnenes og Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos fars ikke-økonomiske skade – påberåbes af appellanten og hans børnebørn på egne vegne uafhængigt af deres egenskab af ydelsesberettigede. Disse skader henhører under henholdsvis den anden og den tredje kategori af skader, der er opstillet i ovenstående punkt.

22. Med hensyn til de regler, der finder anvendelse, vil jeg for det andet minde om, at både Domstolen og Retten har udøvet den kompetence, der er omhandlet i artikel 270 TEUF, i løbet af opbygningen af Europa.

5 — Afdelingen for Fornyset Prøvelse beslutter ifølge artikel 193, stk. 4, i Domstolens procesreglement, »om Rettens afgørelse skal undergives fornyset prøvelse«. Det præciseres imidlertid i denne bestemmelse, at »[i] beslutningen om at undergive Rettens afgørelse fornyset prøvelse anføres alene de spørgsmål, som skal gøres til genstand for fornyset prøvelse« (min fremhævelse). Det bekræftes i procesreglementets artikel 195, stk. 4, at Afdelingen for Fornyset Prøvelse først »træffer afgørelse om sagens realitet efter at have hørt generaladvokaten«, når den har truffet beslutning om fornyset prøvelse.

6 — Jf. i denne retning domme fornyset prøvelse af dom M mod EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 25), fornyset prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, præmis 24) og fornyset prøvelse af dom Kommissionen mod Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, præmis 25).

7 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 40).

23. Efter vedtagelsen af Rådets afgørelse af 2. november 2004 om oprettelse af en ret for EU-Personalesager⁸ har denne kompetence imidlertid ligget hos Personaleretten, jf. artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen.

24. Artikel 270 TEUF spiller en væsentlig rolle, idet den præciserer, at kompetencen i tvister mellem Unionen og dens ansatte udøves »med de begrænsninger og på de betingelser, der er fastsat i vedtægten for Unionens tjenestemænd«.

25. Det bestemmes imidlertid i denne vedtægts artikel 91, stk. 1, at Personaleretten kan »afgøre enhver tvist mellem Unionen og en af de af denne vedtægt omfattede personer om lovligheden af en akt, der går imod denne person efter artikel 90, stk. 2«.

26. Det følger af disse indledende betragtninger, at nøglen til kompetencefordelingen skal findes i fortolkningen af disse to bestemmelser – artikel 270 TEUF og tjenestemandsvedtægts artikel 91, stk. 1 – eftersom EU's domstolsordning indebærer, at »en [retsinstans'] kompetence til at træffe afgørelse i et søgsmål nødvendigvis udelukker [den/de andres] kompetence«⁹.

2. Rækkevidden af EU-Personalerettens kompetence

27. Personaleretten kan således »afgøre enhver tvist mellem Unionen og *en af de af denne vedtægt omfattede personer* om lovligheden af en akt, der går imod denne person efter [tjenestemandsvedtægts] artikel 90, stk. 2«¹⁰.

28. I tilfælde af en tjenestemands død udbetales der i henhold til tjenestemandsvedtægts artikel 73, stk. 2, et engangsbeløb, som er lig med dennes årlige grundløn multipliceret med fem (udregnet på grundlag af tjenestemandens månedsløn i de sidste tolv måneder forud for ulykken).

29. Dette engangsbeløb tildeles ifølge denne bestemmelse den afdøde tjenestemands ægtefælle og børn, eller, såfremt der ikke findes sådanne efterladte, »andre efterkommere i overensstemmelse med de for tjenestemanden gældende arveretlige regler«. Såfremt der ikke findes »efterkommere«, præciseres det videre, at beløbet skal udbetales »til slægtningen i opstigende linje i overensstemmelse med de for tjenestemanden gældende arveretlige regler«¹¹.

30. Som Domstolen har fastslået, har tjenestemandsvedtægten således til formål »at regulere de retlige relationer mellem de europæiske institutioner og deres tjenestemænd, idet den fastlægger en række gensidige rettigheder og forpligtelser og giver *visse af tjenestemandens familiemedlemmer* rettigheder, som de kan gøre gældende over for [Unionen]«¹².

31. Det fremgår derfor entydigt af ordlyden af tjenestemandsvedtægts artikel 73, stk. 2, at tjenestemandens slægtninge i både opstigende og nedstigende linje er *omfattet* af tjenestemandsvedtægten, eller at de, som Kommissionen har formuleret det i sit indlæg, »udtrykkeligt tages i betragtning« i denne vedtægt¹³.

32. Personaleretten kan således i henhold til tjenestemandsvedtægts artikel 91, stk. 1, afgøre »enhver tvist mellem Unionen og en af [disse] personer« vedrørende en akt fra ansættelsesmyndigheden, der går imod denne person (f.eks. en afgørelse om tilkendelse af erstatning efter en tjenestemands død).

8 — EUT L 333, s. 7.

9 — Kendelse Kommissionen mod IAMA Consulting (C-517/03, EU:C:2004:326, præmis 15).

10 — Tjenestemandsvedtægts artikel 91, stk. 1. Min fremhævelse.

11 — Såfremt der ikke findes efterladte af denne kategori, udbetales engangsbeløbet til institutionen selv.

12 — Dom Johannes (C-430/97, EU:C:1999:293, præmis 19). Min fremhævelse.

13 — Jf. punkt 17 i Kommissionens skriftlige indlæg.

33. Retten afviste imidlertid denne antagelse, som Kommissionen havde fremført over for Retten, af to grunde:

- For det første medfører denne fortolkning, »at den processuelle gennemførelse af de almindelige regler om Unionens ansvar uden for kontraktforhold underkastes den processuelle gennemførelse af den særlige ret til social sikring for tjenestemænd som fastsat i [tjenestemandsvedtægten, selv om der ikke findes nogen] gyldig grund til, at Personalerettens særlige kompetence i forhold til tjenestemænd således skulle gå forud for Rettens almindelige kompetence til at træffe afgørelse i enhver tvist vedrørende Unionens ansvar«¹⁴. Dette gælder så meget desto mere, fordi der i det foreliggende tilfælde »ikke [er] tale om Kommissionens forpligtelse til at betale de garanterede vedtægtsmæssige ydelser [...], men om dens eventuelle forpligtelse til at erstatte de påståede økonomiske og ikke-økonomiske skader fuldt ud«¹⁵.
- Selv hvis det for det andet »antages, at Kommissionens argumentation finder anvendelse for så vidt angår Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos fire børn, finder den ikke anvendelse på appellanten Livio Missir Mamachi di Lusignano selv, idet denne ikke er ydelsesberettiget som omhandlet i [den nævnte vedtægts] artikel 73, stk. 2, litra a), når der findes børn«¹⁶.

34. Jeg mener, at Retten herved har begået en retlig fejl i forbindelse med fortolkningen af de gældende bestemmelser.

35. For det første er det andet argument ikke relevant for afgørelsen af, hvilken ret der er kompetent. Opregningen i tjenestemandsvedtægten artikel 73, stk. 2, sigter i det foreliggende tilfælde ikke mod at afgøre, hvem der er berettiget til ydelser i henhold til denne bestemmelse, men udgør blot et *tilknytningsmoment* for det kompetencekriterium, der er fastsat i tjenestemandsvedtægten artikel 91, stk. 1. I den konkrete sammenhæng udelukker den omstændighed, at den afdøde tjenestemand havde børn, ikke, at hans slægtninge i opstigende og nedstigende linje også henføres til »de af [tjenestemandsvedtægten] omfattede personer«, som det hedder i denne vedtægts artikel 91, stk. 1.

36. For det andet er der ikke tale om, at »den processuelle gennemførelse af de almindelige regler om Unionens ansvar uden for kontraktforhold underkastes den processuelle gennemførelse af den særlige ret til social sikring for tjenestemænd som fastsat i [den nævnte vedtægt]«. Det skal blot afgøres, hvilken ret der er kompetent til at påkende et krav, som vedrører Unionens ansvar og derfor ikke kan adskilles fra den erstatning, der er omhandlet i tjenestemandsvedtægten.

37. Det fremgår således af Domstolens praksis, at tjenestemanden skal kunne tilkendes fuld erstatning¹⁷. Tjenestemanden har derfor ret til »at kræve *supplerende* erstatning, når institutionen ifølge almindelige retsregler er ansvarlig for ulykken, og ydelserne efter tjenestemandsvedtægten ordning ikke er tilstrækkelige til at sikre fuld erstatning for den lidte skade«¹⁸.

14 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 63).

15 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 64).

16 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 62).

17 — Dom Lucaccioni mod Kommissionen (C-257/98 P, EU:C:1999:402, præmis 22).

18 — Dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371, præmis 13), min fremhævelse. Jf. også dom Lucaccioni mod Kommissionen (C-257/98 P, EU:C:1999:402, præmis 22).

38. Udtrykket »almindelige retsregler« i denne dom skal blot forstås som regler om ansvar uden for kontraktforhold. Dette udtryk sigter således til noget, der »finder generel anvendelse, medmindre andet er bestemt«, dvs. en »generel regel, der gælder, hvis der ikke er fastsat særregler eller en specifik undtagelse på et bestemt område«¹⁹. I det foreliggende tilfælde skal reglerne om ansvar uden for kontraktforhold derfor betragtes som *almindelige regler* om skadeserstatning i modsætning til tjenestemandsvedtægten, som indeholder »særregler« vedrørende en specifik erstatningsordning.

39. I modsætning til, hvad Retten antyder i dommens præmis 54-58, anerkendte Domstolen blot retten til en supplerende erstatning i dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371). Der kan ikke udledes noget om EU's retsinstansers kompetence af denne dom. Dette spørgsmål var ikke relevant, fordi dommen blev afsagt på et tidspunkt, hvor Domstolen var den eneste retsinstans, der fandtes.

40. Selv om Personaleretten ikke fandtes på tidspunktet for afsigelsen af dom Lucaccioni mod Kommissionen (C-257/98 P, EU:C:1999:402), kan der alligevel udledes en kompetenceregulering af Domstolens bemærkninger om forholdet mellem på den ene side den erstatning, der tilkendes i henhold til vedtægten, og på den anden side den supplerende erstatning, der tilkendes i henhold til de »almindelige regler« om ansvar uden for kontraktforhold.

41. I den dom fastslog Domstolen indledningsvis, at ordningen med den faste godtgørelse i tjenestemandsvedtægten artikel 73 og den erstatningsordning, der er omhandlet i artikel 340 TEUF, ikke er uafhængige af hinanden²⁰. På dette grundlag og under hensyn til tjenstemandens krav på fuld erstatning fastslog den dernæst, at den kompetente ret under en erstatningssag, som en tjenestemand har anlagt under henvisning til, at den institution, som han arbejder for, har begået en erstatningspådragende fejl, skal tage hensyn til de ydelser, der er udbetalt i henhold til tjenestemandsvedtægten artikel 73, ved fastsættelsen af det tab, der skal erstattes²¹.

42. Ifølge disse afgørelser, der må henføres til Domstolens faste praksis, er der med andre ord ikke støtte for at antage, at »tjenestemanden og de øvrige ydelsesberettigede er udelukket fra at kræve *supplerende erstatning*, når institutionen ifølge almindelige retsregler [om ansvar uden for kontraktforhold] er ansvarlig for ulykken, og ydelserne efter tjenestemandsvedtægten artikel 73 ikke er tilstrækkelige til at sikre fuld erstatning for den lidte skade«²².

43. Da der er tale om en »supplerende« erstatning, og de to erstatningsordninger ikke er uafhængige af hinanden, således at der skal tages hensyn til de ydelser, der er udbetalt i henhold til tjenestemandsvedtægten, ved fastsættelsen af det tab, der skal erstattes i henhold til artikel 340 TEUF, er det klart, at den ret, der har kompetence til at tilkende den primære erstatning²³, også har kompetence til at tilkende den supplerende erstatning.

19 — G. Cornu (red.), *Vocabulaire juridique*, Presses universitaires de France (PUF), 7. oplag, 1988. Den første definition findes under ordet »almindelig« (»commun«), og den anden findes under ordet »princip«. I denne ordbog henvises der i forbindelse med udtrykket »almindelige regler« (»droit commun«) til definitionen af ordet »almindelig«, hvor der igen henvises til ordet »princip«. »Almindelige regler« kan også defineres som de »regler, der normalt finder anvendelse på det privatretlige område« (ifølge definitionen i *Lexique de termes juridiques*, Dalloz, 5. oplag, 1981).

20 — Præmis 21.

21 — Præmis 23.

22 — Dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371, præmis 13), min fremhævelse.

23 — Der bør sondres mellem den primære erstatning og den supplerende erstatning. Det er disse to former for erstatning, der tilsammen sikrer en fuld erstatning. Jeg foretrækker betegnelsen »primær erstatning« frem for »principal erstatning«, da det sidstnævnte udtryk peger i retning af en beløbsmæssig sondring mellem de to erstatninger, som der ikke er grundlag for.

44. Det skal herved påpeges, at generaladvokat Slynn allerede i sit forslag til afgørelse i sag Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:265) talte om en »*residual* kompetence til i særlige tilfælde at tilkende *supplerende* erstatning for den lidte skade«²⁴.

45. Når den supplerende erstatning efter fast retspraksis er omfattet af de almindelige regler om ansvar uden for kontraktforhold, må den primære erstatning imidlertid være den, der er omhandlet i tjenestemandsvedtægten.

46. Denne konklusion understøttes også af den omstændighed, at EU-lovgiver nu har overdraget den primære erstatning til en *specialret* som omhandlet i artikel 19 TEU, hvis kompetence beror på sagsøgerens status (sagsøgeren skal være omfattet af tjenestemandsvedtægten).

47. Den kompetenceregulering, som jeg argumenterer for gælder, er ikke bare logisk, men imødekommer også det procesøkonomiske hensyn, som Domstolen anerkendte i kendelsen i sagen Kommissionen mod IAMA Consulting²⁵.

48. Ligesom »[k]ompetencen til at træffe afgørelse i en hovedsag i Fællesskabets retsmiddelsystem medfører, at der er kompetence til at træffe afgørelse om ethvert modkrav, der er fremsat under samme procedure, og som udspringer fra den samme retsakt eller den samme faktiske omstændighed, som er genstand for stævningen«²⁶, indebærer kompetencen til at træffe afgørelse om det primære krav, at der er kompetence til at træffe afgørelse om ethvert supplerende krav, som udspringer fra den samme retsakt eller den samme faktiske omstændighed.

49. Det har ingen betydning for denne argumentation, at de krav, der er fremsat i den foreliggende sag, kun vedrører supplerende ydelser. Den kompetente retsinstitution må således være den samme, uanset om sagen vedrører et krav om en fast godtgørelse (det, jeg kalder et primært krav) eller kun vedrører et supplerende krav, eller om den vedrører begge dele. Retten har i øvrigt indirekte anerkendt dette, idet den har bemærket, at det krav, der fremsættes på den afdøde tjenestemandens vegne, og som kun vedrører dennes ikke-økonomiske personlige skade, der *ikke er omfattet af tjenestemandsvedtægten*, men af reglerne om ansvar uden for kontraktforhold, henhører under Personalerettens kompetence²⁷.

50. Retten har med bemærkningen om, at »den eneste retlige ramme, der afgrænses ved artikel 268 TEUF og 270 TEUF, artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen og [tjenestemandsvedtægten] artikel 90 og 91, under omstændigheder som dem, der foreligger i denne sag, påbyder at konkludere, at en afdød tjenestemand pårørende nødvendigvis er forpligtet til at anlægge to søgsmål, et ved Personaleretten og et andet ved Retten, alt efter om de indtræder i den pågældende tjenestemand retigheder, eller om de nedlægger påstand om erstatning for en økonomisk eller ikke-økonomisk personlig skade«²⁸, begået en retlig fejl ved fortolkningen og anvendelsen af de nævnte bestemmelser.

51. Det er på baggrund af det ovenfor anførte ikke nødvendigt at gennemgå Rettens øvrige bemærkninger om, hvordan den processuelle dobbelthed, som den mener at have konstateret, skal håndteres.

52. Da Rettens bemærkninger bygger på en fejlagtig antagelse, eftersom Personaleretten har kompetence til at påkende alle de krav, appellanten har fremsat, er de i sagens natur behæftet med denne retlige fejl.

24 — Min fremhævelse (Sml. s. 2814). Der henvises i dette afsnit til den skade, som tjenestemanden selv har lidt. Generaladvokat Slynn fandt under disse omstændigheder også, at en parallel sag, der var anlagt af tjenestemandens ægtefælle og børn, kunne antages til realitetsbehandling (Sml. s. 2818).

25 — C-517/03, EU:C:2004:326.

26 — Ibidem (præmis 17).

27 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 65).

28 — Ibidem.

53. Det skal i henhold til artikel 256, stk. 2, TEUF også afgøres, om denne retlige fejl i forbindelse med fortolkningen og anvendelsen af artikel 268 TEUF og 270 TEUF, artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen og tjenestemandsvedtægtens artikel 91 påvirker EU-rettens ensartede anvendelse og sammenhæng.

B – Spørgsmålet, om EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng påvirkes

1. Vurderingskriterier

54. Der kan ud fra de tre domme om fornyet prøvelse, som Domstolen indtil videre har afsagt, opstilles fire vurderingskriterier, der kan anvendes ved afgørelsen af, om EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng påvirkes:

- Rettens dom kan danne præcedens for fremtidige sager²⁹.
- Retten har fraveget Domstolens faste praksis³⁰.
- De fejl, som Retten har begået, vedrører et begreb, der ikke udelukkende henhører under tjenestemandsvedtægten, men finder anvendelse uafhængigt af, hvilket sagsområde der er tale om³¹.
- De regler eller principper, som Retten har tilsidesat, spiller en vigtig rolle i Unionens retsorden³².

55. Disse kriterier, der kan betragtes »som helhed«³³, er ikke kumulative, og det er derfor ikke nødvendigt, at alle kriterier er opfyldt, for at der kan konstateres en påvirkning af EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng³⁴. Domstolen fastslog selv i dommen fornyet prøvelse af dommen Kommissionen mod Strack³⁵, at det var tilstrækkeligt, at det andet og det fjerde af de ovenfor nævnte kriterier var opfyldt, for at der forelå en påvirkning af EU-rettens ensartede anvendelse og sammenhæng.

2. Bedømmelse

56. Retten har ved anvendelsen og fortolkningen af de bestemmelser i traktaten, bilag I til statuten for Domstolen og tjenestemandsvedtægten, som den lagde til grund, set bort fra de processuelle konsekvenser af, at tjenestemanden og de familiemedlemmer, der er omfattet af tjenestemandsvedtægten, har ret til at kræve supplerende erstatning, når institutionen ifølge almindelige retsregler om ansvar uden for kontraktforhold er ansvarlig for ulykken, og ydelserne efter tjenestemandsvedtægtens ordning ikke er tilstrækkelige til at sikre fuld erstatning for den skade, der er lidt.

29 — Domme fornyet prøvelse af dom M mod EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 62) og fornyet prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, præmis 50).

30 — Domme fornyet prøvelse af dom M mod EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 63) og fornyet prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, præmis 51).

31 — Domme fornyet prøvelse af dom M mod EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 64) og fornyet prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, præmis 52).

32 — Domme fornyet prøvelse af dom M mod EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 65) og fornyet prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, præmis 53).

33 — Dom fornyet prøvelse af dom M mod EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 66).

34 — »De fire betragtninger, som Domstolen støttede sig på for at nå frem til den konklusion, at tilsidesættelsen af de to [omhandlede] procedureregler [...] havde givet anledning til en påvirkning af »EU-rettens ensartede anvendelse og sammenhæng«, har ikke karakter af et minimum og er ikke udtømmende« (generaladvokat Mengozzis stillingtagen i sagen om fornyet prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB, C-334/12 RX-II, EU:C:2012:733, punkt 70).

35 — C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570.

57. Retten har nærmere bestemt ikke bedømt disse konsekvenser korrekt, eftersom den fastslog, at en afdød tjenstemands pårørende nødvendigvis var forpligtet til at anlægge to søgsmål, et ved Personaleretten og et andet ved Retten, alt efter om de indtrådte i den pågældende tjenstemands rettigheder, eller om de nedlagde påstand om erstatning for en økonomisk eller ikke-økonomisk personlig skade. Efter min opfattelse påvirkede Retten dermed EU-rettens ensartede anvendelse og sammenhæng, hvilket fremgår af følgende tre forhold.

a) De regler, der er tilsidesat, spiller en vigtig rolle i Unionens retsorden (det fjerde af de ovenfor nævnte kriterier)

58. De omhandlede bestemmelser har særlig betydning for EU-retten.

59. Som Domstolen bemærkede i dommen fornyet prøvelse af dommen M mod EMEA, er »[n]avnlig [...] statuten for Domstolen og bilaget hertil en del af den primære ret«³⁶.

60. I det foreliggende tilfælde vedrører den retlige fejl, som Retten har begået, imidlertid fortolkningen og anvendelsen af artikel 268 TEUF og 270 TEUF, artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen og tjenstemandsvedtægtens artikel 91.

61. Disse regler er (med undtagelse af tjenstemandsvedtægtens artikel 91) ikke bare en del af den primære ret. De er alle med til at definere EU's retslige struktur ved at fastlægge Personalerettens kompetencer og som følge heraf de øvrige retsinstansers kompetencer.

62. De bestemmelser, der definerer denne retslige struktur, er imidlertid med til at skabe et »retsapparat, som afspejler Den Europæiske Unions karakter, og som er sammenhængende, effektivt og tilgængeligt for alle«³⁷. Et sådant retsapparat er en naturlig del af »retsstaten« – en af de grundlæggende værdier, som Unionen bygger på i henhold til artikel 2 TEU og præambelen til Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder³⁸.

63. I forbindelse med min undersøgelse af den retlige fejl, som Retten har begået, fastslog jeg, at det ikke var nødvendigt at gennemgå Rettens øvrige bemærkninger om, hvordan den processuelle dobbelthed, som følger af den kompetencefordeling, som Retten nåede frem til, skal håndteres. Jeg mener til gengæld, at reglen om overførsel af Rettens egen kompetence og dens anvendelse i den appelsag, der var anlagt ved Retten, påvirker EU-rettens ensartede anvendelse yderligere ved at lægge endnu større afstand til den retslige struktur for EU, der er fastlagt i traktaterne.

64. Disse bemærkninger, den heraf følgende regel om overførsel af kompetence og de konsekvenser, som Retten har draget om appelsagens udfald, fører til tilsidesættelse af regler, der har stor betydning for EU's retsorden, eftersom de fastlægger kompetencefordelingen mellem EU's retsinstanser og den specifikke apelmekanisme.

b) Retten har fraveget Domstolens faste praksis (det andet af de ovenfor nævnte kriterier)

65. Retten har fraveget Domstolens faste praksis ved at bekræfte princippet om processuel dobbelthed og dermed påvirket EU-rettens sammenhæng.

36 — C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, præmis 65.

37 — Denne definition svarer til den målsætning, som R. Kovar har opstillet for omlægningen af EU's retslige struktur i forlængelse af Nicetraktaten (»La réorganisation de l'architecture juridictionnelle de l'Union«, i M. Dony og E. Bribosia (red.), *L'avenir du système juridictionnel de l'Union européenne*, Éditions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 2002, s. 33-48, på s. 35).

38 — Det bør understreges, at retsstaten i præambelen til Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder betragtes som et princip og ikke som en værdi, hvilket dog ikke påvirker dens betydning.

66. Det fremgår af den retspraksis, jeg har nævnt i min analyse af rækkevidden af Personalerettens kompetence, at når et krav om supplerende erstatning forlader den administrative sfære og resulterer i et søgsmål, er ordningen med den faste godtgørelse i tjenestemandsvedtægtens artikel 73 og den erstatningsordning, der er omhandlet i artikel 340 TEUF, ikke uafhængige af hinanden³⁹, og desuden udelukker en retsinstans' kompetence til at træffe afgørelse i et søgsmål nødvendigvis den andens kompetence⁴⁰.

c) Rettens dom kan danne præcedens for fremtidige sager (det første af de ovenfor nævnte kriterier)

67. Hertil kommer, at Rettens dom kan danne præcedens for fremtidige sager ved at indføre en generel regel om, at det er Retten og ikke Personaleretten, der har kompetence.

68. Jeg mener på baggrund af ovenstående, at Retten ved dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) har påvirket EU-rettens ensartede anvendelse og sammenhæng.

IV – Den fornyede prøvelses virkninger

69. Artikel 62b, stk. 1, i statuten for Domstolen bestemmer, at såfremt Domstolen fastslår, at Rettens afgørelse påvirker EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng, hjemviser den sagen til Retten, som er bundet af de afgørelser om retsspørgsmål, der er indeholdt i Domstolens afgørelse. Domstolen kan ved hjemvisning af sagen desuden angive, hvilke virkninger af Rettens afgørelse der skal betragtes som endelige for parterne i sagen. Domstolen kan undtagelsesvis selv afgøre sagen endeligt, hvis afgørelsen af retstvisten under hensyn til udfaldet af den fornyede prøvelse følger af de faktiske omstændigheder, som Rettens afgørelse støttes på.

70. Spørgsmålet om en fornyet prøvelses virkninger er aldrig simpelt. Det gælder ikke mindst i det foreliggende tilfælde, hvor der er anlagt en ny sag ved Retten efter iværksættelsen af den appel, som gav anledning til den dom fra Retten, der er genstand for fornyet prøvelse (dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen, T-401/11 P, EU:T:2014:625); den nye sag vedrører konsekvenserne af den samme omtvistede faktiske omstændighed, og nogle af sagsøgerne er de samme (sag T-494/11, Missir Mamachi di Lusignano m.fl. mod Kommissionen). Selv om den nye sag ikke vedrører den fornyede prøvelse som sådan, vil jeg for fuldstændighedens skyld undersøge, hvilke processuelle konsekvenser denne anden sag vil kunne få.

A – Virkningerne af selve den fornyede prøvelse

71. Det følger efter Domstolens opfattelse af artikel 62b i dens statut, »at [den] ikke kan begrænse sig til at konstatere, at der foreligger en påvirkning af EU-rettens sammenhæng og/eller ensartede anvendelse uden at drage konsekvenserne af denne konstatering for den omhandlede tvist«⁴¹.

72. Det bør derfor for det første besluttes, at dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) ophæves, for så vidt som Retten ex officio fastslog, at Personaleretten ikke havde kompetence til at træffe afgørelse vedrørende påstanden om erstatning for den såvel økonomiske som ikke-økonomiske skade, som appellantens personligt og Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos børn har lidt, og for så vidt som Retten besluttede at henvise dette aspekt af søgsmålet til sig selv, således at den kunne træffe afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans.

39 — Dom Lucaccioni mod Kommissionen (C-257/98 P, EU:C:1999:402, præmis 21).

40 — Kendelse Kommissionen mod IAMA Consulting (C-517/03, EU:C:2004:326, præmis 15).

41 — Domme fornyet prøvelse af dom Arango Jaramillo m.fl. mod EIB (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, præmis 57) og fornyet prøvelse af dom Kommissionen mod Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, præmis 62).

73. Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) bør ligeledes ophæves, for så vidt som Retten fastslog, at under omstændigheder som de i denne sag foreliggende, hvor børnene af en afdød tjenestemand eller øvrig ansat kræver erstatning for forskellige skader forvoldt ved samme akt, såvel i deres egenskab af ydelsesberettigede som på egne vegne og jure proprio, kunne børnene forene disse krav og anlægge et fælles søgsmål ved Retten.

74. Det skal for det andet undersøges, hvilken afgørelse der bør træffes i den anlagte appelsag.

75. Det skal hertil anføres, at appellanten fremsatte tre anbringender til støtte for sin appel. Det første anbringende vedrørte den retlige fejl, som Personaleretten begik ved at give Kommissionen medhold i en formalitetsindsigelse og ved at afvise påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som Alessandro Missir Mamachi di Lusignano og hans børn havde lidt. Med det andet anbringende kritiserede appellanten Personaleretten for at have begrænset Kommissionens andel af ansvaret for den skadegørende handling til 40%. Med det tredje anbringende gjorde appellanten endelig gældende, at Personaleretten fejlagtigt lagde til grund, at Kommissionen havde ydet fuld erstatning for den skade, der var lidt, som følge af de vedtægtsmæssige ydelser, der var tilkendt Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos børn. Retten valgte ifølge sin egen logik at begrænse sin behandling af appelsagen til det kompetenceområde, som den allerede havde fastslået for Personaleretten (dvs. påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade ex haerede, som Alessandro Missir Mamachi di Lusignano havde lidt), eftersom den fandt, at de andre påstande henhørte under dens egen kompetence⁴².

76. Det første anbringende blev taget til følge inden for disse meget snævre rammer. Retten ophævede således Personalerettens dom, for så vidt som Kommissionen heri fik medhold i sin første formalitetsindsigelse⁴³.

77. Retten fandt, at spørgsmålet var modent til påkendelse og foretog derfor sin egen vurdering af den første formalitetsindsigelse og fastslog, at den ikke var begrundet, i overensstemmelse med artikel 13, stk. 1, i bilag I til statuten for Domstolen.

78. Eftersom den fornyede prøvelse ikke vedrører dette aspekt, mener jeg, at denne ophævelse og Rettens vurdering af den formalitetsindsigelse, som Kommissionen havde fremsat over for Personaleretten, bør fastholdes.

79. Hvad angår de øvrige formalitetsindsigelser, som Kommissionen havde fremsat, fandt Retten videre, at tvisten ikke var moden til påkendelse⁴⁴.

80. Den bemærkede dog, at der ikke var nogen grund til at hjemvise sagen til Personaleretten, fordi denne ikke havde andet valg end at henvise sagen til Retten i henhold til artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuten for Domstolen (sag F-50/09, Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen, og sag T-494/11, Missir Mamachi di Lusignano m.fl. mod Kommissionen, havde efter dens opfattelse samme genstand)⁴⁵.

81. Hvis Domstolen tilslutter sig min analyse af de gældende regler, vil den bekræfte, at Personaleretten har enekompetence til at træffe afgørelse i det søgsmål, der er anlagt af appellanten i hovedsagen, idet appellanten i lighed med den afdøde tjenstemands børn, som han repræsenterer, må henføres til de af tjenstemandsvedtægten »omfattede personer« i henhold til denne vedtægts artikel 91, stk. 1.

42 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 80).

43 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 98).

44 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 113).

45 — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 114-117).

82. Under disse omstændigheder bør dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) også ophæves, for så vidt som Retten fastslog, at det som ret i første instans tilkom denne at træffe afgørelse om de øvrige formalitetsindsigelser, som Kommissionen havde fremsat, i stedet for at hjemvise dette aspekt af søgsmålet til Personaleretten.

83. Det bringer mig videre til spørgsmålet om, hvordan det andet og det tredje anbringende, som appellanten fremførte til støtte for sin appel ved Retten, skal behandles.

84. Retten fastslog således i dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625), at Personalerettens dom skulle ophæves i sin helhed, alene på grundlag af et kompetencespørgsmål, der var rejst ex officio, og på grundlag af det første anbringende, der i det væsentlige vedrørte Personalerettens fejlagtige anvendelse af den processuelle regel om overensstemmelse mellem den administrative klage og retssagen. Retten tog som følge heraf ikke stilling til de øvrige anbringender.

85. I modsætning til, hvad generaladvokat Kokott påpegede i sag C-579/12 RX-II, mener jeg desværre ikke, at sagen »hverken [nødvendiggør] fastlæggelse af faktiske omstændigheder eller yderligere juridiske drøftelser, som kunne begrunde en hjemvisning til Retten«⁴⁶.

86. Retstvistens afgørelse følger ikke af de faktiske omstændigheder, som Rettens afgørelse var støttet på, under hensyn til udfaldet af den fornyede prøvelse, jf. artikel 62b, stk. 1, sidste punktum, i statuten for Domstolen.

87. Jeg er nødt til at foreslå, at Domstolen hjemviser sagen til Retten, til trods for de meget ulykkelige faktiske omstændigheder, der danner grundlag for den foreliggende sag, og den tid, der allerede er gået, siden sagen blev anlagt. Det tilkommer Retten som appelinstans at træffe afgørelse om det andet og det tredje anbringende, som appellanten har fremført, og dernæst at hjemvise sagen til Personaleretten.

88. Personaleretten bør ifølge den foreslåede fortolkning af de processuelle regler under alle omstændigheder træffe afgørelse om de øvrige formalitetsindsigelser, som Kommissionen oprindeligt fremsatte, og som Retten ikke anså for at være modne til påkendelse⁴⁷. Herudover bør den i givet fald (såfremt Retten konstaterer, at der er begået en eller flere retlige fejl, i forbindelse med prøvelsen af det andet og det tredje anbringende) revurdere sin afgørelse i lyset af de to domme, som Retten på dette tidspunkt har afsagt i sag T-401/11 P.

89. Det er imidlertid ikke muligt for mig at se bort fra sagen Missir Mamachi di Lusignano m.fl. mod Kommissionen (T-494/11).

B – De eventuelle følger af sagen Missir Mamachi di Lusignano m.fl. mod Kommissionen (T-494/11)

90. Efter iværksættelse af appellen i den sag, der gav anledning til dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625), har den afdøde tjenstemands far og børn – dvs. sagsøgerne i sag F-50/09 – sammen med den afdøde tjenstemands mor, bror og søster som nævnt anlagt en anden sag ved Retten med påstand om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som de har lidt som følge af Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos død.

91. Ifølge de kompetenceregler, som jeg har udledt, har Retten ikke kompetence til at træffe afgørelse om de krav, der er fremsat af den afdøde tjenstemands børn og forældre, eftersom disse personer er omfattet af tjenstemandsvedtægten i henhold til denne vedtægts artikel 91, stk. 1.

⁴⁶ — Stillingtagen i sagen om fornyet prøvelse af dom Kommissionen mod Track (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, punkt 79).

⁴⁷ — Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625, præmis 113).

92. Selv om jeg ikke har nærlæst stævningen i sag T-494/11, ser det dog ud til, at de krav, som den afdøde tjenestemands far og børn har fremsat, svarer til de krav om erstatning for ikke-økonomisk skade, der blev fremsat i sag F-50/09, både hvad angår grundlaget og genstanden for disse krav samt den retsakt, som de støttes på. De bør derfor under alle omstændigheder afvises på grund af litispændens⁴⁸. Retten bør i øvrigt erklære sig inkompetent til at træffe afgørelse om den afdøde tjenestemands mors krav, eftersom hun er »en af de af [tjenestemandsvedtægten] omfattede personer«.

93. Anderledes forholder det sig med de krav, som den afdøde tjenestemands bror og søster har fremsat. Da disse ikke hører til »de af [vedtægten] omfattede personer« i henhold til denne vedtægts artikel 91, stk. 1, har Retten faktisk kompetence til at påkende deres søgsmål.

94. En sådan kompetencedeling, der afhænger af sagsøgeren, kan virke uheldig, men er ikke enestående i EU's domstolsordning⁴⁹.

95. I den specifikke situation, der er tale om her, vil Personaleretten, når Retten har truffet afgørelse om det andet og det første anbringende i appelsag T-401/11 og hjemvist sag F-50/09 til Personaleretten, skulle henvise sagen til Retten i overensstemmelse med artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuten for Domstolen.

96. Ifølge denne bestemmelse skal Personaleretten erklære sig inkompetent og henvise den sag, der er indbragt for den, til Retten, når der indbringes sager, som har samme genstand, for disse to retsinstanter. Selv om sagsøgerne ikke er de samme – den afdøde tjenestemands far (og mor) og børnene på den ene side og hans bror og søster på den anden side – er jeg tilbøjelig til at mene, at sagerne har den samme genstand, fordi de begge har til formål at opnå erstatning for den ikke-økonomiske skade, der er lidt på grund af den samme pårørendes død og på grund af den samme adfærd hos den institution, der var ofrets »arbejdsgiver«.

97. På grund af de to søgsmål, der er anlagt, vil det ironisk nok være Retten, der til sidst skal tage stilling til alle kravene i både sag F-50/09 og sag T-494/11.

V – Sagens omkostninger

98. Det fremgår af artikel 195, stk. 6, i Domstolens procesreglement, at når den afgørelse, som er genstand for fornyet prøvelse, er truffet af Retten i medfør af artikel 256, stk. 2, TEUF, træffer Domstolen afgørelse om sagsomkostningerne.

99. I mangel af særlige bestemmelser om fordeling af sagsomkostninger inden for rammerne af en fornyet prøvelse, foreslår jeg, da proceduren for fornyet prøvelse er af objektiv karakter – den indledes på initiativ af førstegeneraladvokaten og ikke af en part i sagen – at de parter, der har afgivet skriftlige bemærkninger for Domstolen vedrørende de spørgsmål, der er genstand for fornyet prøvelse, bærer deres egne omkostninger i forbindelse med denne procedure.

48 — Jf. vedrørende betingelserne om litispændens og konsekvenserne heraf bl.a. domme Hoogovens Groep mod Kommissionen (172/83 og 226/83, EU:C:1985:355, præmis 9) og Diezler m.fl. mod ØSU (146/85 og 431/85, EU:C:1987:457, præmis 12) samt generaladvokat Trstenjaks forslag til afgørelse Comitato »Venezia vuole vivere« m.fl. mod Kommissionen (C-71/09 P, C-73/09 P og C-76/09 P, EU:C:2010:771, punkt 52). Jf. ligeledes K. Lenaerts, I. Maselis og K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford University Press, 2014, nr. 25.44.

49 — Domstolen og Retten har således begge kompetence til at behandle annullationssøgsmål, der anlægges i henhold til artikel 263 TEUF, alt efter om søgsmålet anlægges af f.eks. en enkeltperson eller en institution. De to retsinstanter har også delt kompetence i annullationssøgsmål, der anlægges af medlemsstaterne, alt efter hvilken institution der har vedtaget den anfægtede retsakt (jf. i denne forbindelse artikel 51 i statuten for Domstolen).

100. Denne løsning er i øvrigt også forenelig med Domstolens afgørelser i de to første domme om fornyet prøvelse, men ikke med den tredje dom om fornyet prøvelse, hvilket dog skyldes det resultat, som Domstolen nåede frem til i den sidstnævnte sag⁵⁰.

VI – Stillingtagen

101. Jeg foreslår på baggrund af det ovenfor anførte, at Domstolen udtaler og bestemmer følgende:

- »1) Den Europæiske Unions Rets dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) påvirker EU-rettens ensartede anvendelse og sammenhæng, eftersom Retten som appelinstans fastslog, at en afdød tjenstemands pårørende nødvendigvis er forpligtet til at anlægge to søgsmål, et ved Retten for EU-Personalesager og et andet ved Den Europæiske Unions Ret, alt efter om de er indtrådt i den pågældende tjenstemands rettigheder, eller om de har nedlagt påstand om erstatning for en økonomisk eller ikke-økonomisk personlig skade.
- 2) Den nævnte dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret ophæves, for så vidt som Retten ex officio fastslog, at Retten for EU-Personalesager ikke har kompetence til at træffe afgørelse vedrørende påstanden om erstatning for den såvel økonomiske som ikke-økonomiske skade, som appellanten personligt og Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos pårørende har lidt, og for så vidt som Retten besluttede at henvise dette aspekt af søgsmålet til sig selv, således at den kunne træffe afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans.
- 3) Den nævnte dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret ophæves, for så vidt som Retten fastslog, at under omstændigheder som de i denne sag foreliggende, hvor de pårørende til en afdød tjenstemand eller øvrig ansat kræver erstatning for forskellige skader forvoldt ved samme retsakt, såvel i deres egenskab af ydelsesberettigede som på egne vegne og jure proprio, kunne de pårørende forene disse krav og anlægge et fælles søgsmål ved Den Europæiske Unions Ret.
- 4) Den nævnte dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret ophæves, for så vidt som Retten fastslog, at det som ret i første instans tilkom denne at træffe afgørelse om de øvrige formalitetsindsigelser, som Europa-Kommissionen havde fremsat, i stedet for at hjemvise dette aspekt af søgsmålet til Retten for EU-Personalesager.
- 5) Sagen hjemvises i øvrigt til Den Europæiske Unions Ret, som tager stilling til det andet og det tredje anbringende, som Livio Missir Mamachi di Lusignano har fremført til støtte for sin appel, hvorefter den hjemviser sagen til Retten for EU-Personalesager, der som minimum skal træffe afgørelse om de formalitetsindsigelser, som Kommissionen har fremsat, og som endnu ikke er blevet behandlet, eller – såfremt den foreliggende sag har samme genstand som sag T-494/11 – erklærer sig inkompetent og henviser sagen til Den Europæiske Unions Ret.
- 6) Livio Missir Mamachi di Lusignano og Kommissionen bærer hver deres egne omkostninger i forbindelse med proceduren for fornyet prøvelse.«

50 — I dom fornyet prøvelse af dom Kommissionen mod Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570) fandt Domstolen således, at den selv kunne efterprøve de anbringender, som Kommissionen havde fremført til støtte for sin appel. Domstolen fastslog derfor for så vidt angik sagens omkostninger, at »[i] mangel af særlige bestemmelser om fordelingen af sagsomkostningerne inden for rammerne af en fornyet prøvelse, og eftersom Kommissionen – som konsekvens af ophævelsen af Rettens dom [...] og den endelige forkastelse af den appelsag, som Kommissionen havde anlagt til prøvelse af [Personalerettens dom] – har tabt appelsagen, bør det i det forelæggende tilfælde tilpligtes Kommissionen at betale de omkostninger, der er blevet afholdt af Guido Strack, både i forbindelse med sagen for Retten og i forbindelse med den foreliggende sag om fornyet prøvelse« (præmis 71).